

Az anyanyelvi kompetencia fejlesztése a magyar nyelv új szótárai segítségével

KISS GÁBOR, TINTA Könyvkiadó

OPKM, 2010. február 22.

Közhelyszerű megállapítás, hogy a nyelvreírás két részből áll: egyrészt a grammatika meghatározásából, másrészt az elemkészlet felsorolásából. Elmondhatjuk, hogy mind az anyanyelv, mind az idegen nyelv tanulása is ugyanazon módon történik, a grammatika és az elemkészlet egységeinek az elsajátításával. A grammatika megadja, hogy az elemek milyen módon kapcsolódhatnak egymáshoz egy-egy nyelvi egységben. A nyelv szintjeinek mindegyikén vannak a grammatika által leírt szabályok. A nyelvi szintek hierarchiájában többé-kevésbé középen helyezkedik el a lexikális szint, amelynek elemei a szavak. A szavakat hagyományosan a szótárak sorolják fel, valamint megadják az egyes elemek jellemzőit is.

Az anyanyelvi szókincs fejlesztése azért különösen fontos, mert a grammatika megfelelő elemek, szavak nélkül nem tud funkcionálni. A lexikális szint elemeinek, a szavaknak az összességét szókincsnek nevezzük. Természetesen hipotetikus fogalom, mert a szókincs nem zárt halmaz, nyelvi szintek szerint – időben, térben és egyénenként eltérő. Elég utalnunk a régies, illetve a kihalt szavakra, az egyes földrajzi területek tájszavaira, illetve a fiatal és idősebb nemzedék tagjainak eltérő szóhasználatára. A szókincs ilyenfajta nyitottsága és ezzel együtt a beszélgetőpartnerek eltérő egyéni szókincsa a mindennapi – nyelvileg sokszor pongyola – kommunikációban általában nem okoz zavart. Azért tud sikeres lenni a hétköznapi társalgás, mert legtöbbször csupán a szókészlet magjának, az alapszókincsnek a szavait vesszük igénybe közlésünk felépítéséhez.

Abban a pillanatban, amikor a mindennapi kommunikáció kereteit átlépjük, zavar keletkezhet a közlésben, illetve a közlés befogadásában. A zavar elsősorban abból adódik, hogy tévesen vagy egyáltalán nem ismerjük a közlésben szereplő szókészletbeli elemeket, nem pedig abból, hogy a használt grammatika nehézséget okoz. Ezt azzal magyarázhatjuk, hogy a különböző nyelvi szinteken használt grammatikák jóval nagyobb átfedésben vannak – majdhogyanem azonosak –, míg a különböző nyelvi szintek szókészlete jelentősen eltérhet egymástól.

Milyen veszélyekkel jár, ha a tanuló csupán a magyar szókincs magját ismeri, ha a szókincs nem megfelelően gazdag? A tanuló a mindennapi életben nyelvileg elboldogulhat, ám ha más nyelvi szinten készült közlést kíván értelmezni, ez lehetetlenné válhat számára. Ha igényes szóhasználatot kíván irodalmi alkotást készíteni – legyen az akár napjainkban írott mű –, rögtön megakadhat a befogadás folyamata, a szerző üzenete nem ér célba. Még nehezebben értelmezhető az üzenet akkor, ha az irodalmi alkotás több száz évvel ezelőtt készült. A beszűkült szókincs legnagyobb veszélye tehát, hogy nemzeti kultúránk egyik legfontosabb hordozója, a magyar irodalom nagy része elérhetlenné válik a tanuló számára. Többek véleménye szerint az anyanyelvi nevelés kiemelt feladata a szókincsgyarapítás.

A TINTA Könyvkiadó egynyelvű szótárai alkalmasak az anyanyelvi szókincsbővítésre, az anyanyelvi kompetencia fejlesztésére, és ezáltal hozzásegítenek ahhoz, hogy a fenti kudarcok elkerüljék a tanulót. A szótárak használata hatékony segítséget jelent mind az aktív, mind a passzív szókincs bővítésében. A nagy szakmai hozzáértéssel készült kézikönyvek sokoldalúan leltározzak a magyar szókészletet. A kiadó két sorozatba szervezve adja ki szótárait: A *magyar nyelv kézikönyvei* nagyobb, általában 800–1000 oldalas szótárakat tartalmaz, míg *Az ékesszólás kiskönyvtára* formátumra kisebb, 200–250 oldalas diákszótárakból áll. A TINTA Könyvkiadó kiadványai között megtalálható:

- értelmező szótár,
- szinonimaszótár,
- idegen szavak szótára,
- kiejtési szótár,
- nyelvművelő szótár,
- szólás- és közmondásszótár,
- etimológiai szótár.

Megjegyezzük, hogy szorosán véve a szókincs fogalmát, nem tartoznak a szókincsbe a frazémák, azaz (az állandósult szókapcsolatok,) a szólások, helyzetmondatok és a közmondások. Célszerű azonban e magasabb nyelvi szint elemeit is ide értenünk az oktatás szempontjából.

A tanár leleményességén múlik, hogy milyen feladatokon keresztül, egyéni vagy csoportmunka során bővíti tanítványai szókincsét. Az egyéni szókincs bővítésének hangsúlyozása mellett fontos rámutatnunk, hogy a tanár feladata tanulót a lexikográfiai alapjainak, ezen belül a szótárak helyes és hatékony használatára megtanítani, e készségeknek a kialakítása az oktatás általános feladata.

NEVELÉSI TUDÁSDEPÓ AZ OLVASÓVÁ NEVELÉSHEZ ÉS A DIGITÁLIS KOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSÉÉRT

Azonosító szám: TÁMOP 3.2.4-08/2-2009-0001

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap, az Európai Regionális Fejlesztési Alap és a Magyar Állam társfinanszírozásával valósul meg.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
ÚMFT infóvonal: 06 40 638 638
nfu@nfu.gov.hu • www.nfu.hu

